

سال شمار عمر

۱۲۹۹: در دوم اسفند، در کرمان، در خانواده‌ای یزدی به دنیا آمد.

۱۳۱۳: از دبستان پهلوی کرمان تصدیق ششم ابتدایی گرفت و به دبیرستان رفت.

۱۳۱۷: شاگرد اول دانش سرای مقدماتی کرمان شد و برای ورود به دانش سرای عالی رهسپار تهران شد.

۱۳۲۲: در خرداد، موفق به اخذ لیسانس فیزیک-شیمی از دانش سرای عالی تهران شد و به عنوان دبیر فیزیک به یزد رفت و ۱۳ سال در یزد خدمت معلمی کرد و هم‌زمان تحت مدیریت حسین فخرالدینی و دکتر حسین محبوبی اردکانی ناظم مدرسهٔ ایرانشهر شد.

۱۳۳۵: به تهران منتقل شد و در دبیرستان‌های ۱۵ بهمن، انوشیروان دادگر، ابن‌سینا، شرف، هدف و فیروز بهرام تدریس کرد.

۱۳۳۹: به فرانسه رفت و در مرکز اتمی فرانسه تحصیل کرد.

۱۳۴۲: موفق به اخذ درجهٔ دکترا در علم فیزیک از دانشکدهٔ علوم پاریس شد. رسالهٔ دکترای او «گاز کرو ماتوگرافی» بود که با عنوان «رپرت مرکز اتمی فرانسه» در فرانسه به چاپ رسید.

۱۳۴۲: به ایران بازگشت. عضو مرکز اتمی و بعد عضو هیئت علمی دانشگاه تهران شد.

۱۳۴۷: به عضویت شورای برنامه‌ریزی آموزش و پرورش درآمد. کتاب‌های درسی فیزیک دبیرستان را نوشت. این کتاب‌ها تا سال ۷۶-۱۳۷۵ در کلیهٔ دبیرستان‌های ایران تدریس می‌شد.

۱۳۵۴: مسئول آموزش گروه فیزیک دانشکدهٔ علوم دانشگاه تهران شد. هم‌چنین عضو کمیسیون تجدیدنظر در نظام آموزش کشور و کمیسیون تعیین استانداردهای علمی در ادارهٔ استاندارد شد و در دوره‌های گوناگون به عنوان مدیر گروه فیزیک دانشگاه تهران خدمت کرد.

۱۳۶۴: با درخواست خود بازنشسته شد و از آن پس به مدت ۲۵ سال مسائل آموزش و ویراستاری نشریهٔ علوم و فنون هسته‌ای سازمان انرژی اتمی را برعهده گرفت. در این مدت، با بنیاد دانش نامهٔ بزرگ فارسی همکاری می‌کرد. تعدادی از مقالات «زندگی نامهٔ علمی دانشوران»- به سرپرستی استاد احمد بیرشک را ترجمه کرد و جلد اول کتاب «علم در زمان حاضر» را که مرحوم علی‌اصغر آزاد ترجمه کرده بود ویرایش و دنبالهٔ آن را ترجمه کرد. همان‌قدر که به علم توجه داشت، ادیب و متدین بود. بسیاری از آیات قرآن و غزل‌های حافظ را از حفظ می‌خواند. در جمع «یاران با صفا» اغلب شعر حافظ را با این مطلع می‌خواند: دانی که چیست دولت یار دیدن/ در کوی او گدایی بر خسروی گزیدن...

۱۳۸۹: در نهم آذرماه، جان به جان آفرین تسلیم کرد و در قطعهٔ نام‌آوران بهشت‌زهرها به‌خاک سپرده شد. در اسفندماه، مردم حق‌شناس یزد، مجلس یادبودی برایش گرفتند و تندیس او را در دبیرستان سپهر نصب کردند.

ابوالفاسم قلمسپا

(۱۳۸۹-۱۲۹۹)

اسفندیار معتمدی

۱۳۹۰: اتحادیه انجمن‌های علمی آموزشی معلمان فیزیک ایران، در مراسم باشکوهی، خدماتش را ستودند و لوح سپاسی به خانواده‌اش تقدیم کردند.

نام نیک او

پنجشنبه ۸ دی ماه ۱۳۹۰، همایش یک‌روزه‌ای با موضوع «فیزیک و لزوم همگانی کردن آن»، در محل جدید فرهنگستان علوم برگزار شده بود. عنوان سخن‌رانی‌ها و پرسش و پاسخ‌هایی که در آن جلسه مطرح شد، مرا به یاد استاد دکتر قلمسیاه انداخت. خاطرات بیش از سی سال ارتباط علمی و آموزشی و روابط دوستی استاد از ذهنم گذشت و دغدغه‌های هر یک از شرکت‌کنندگان مرا متوجه تلاش و کوشش یک عمر معلمی آگاهانه و صادقانه آن شادروان کرد. آنچه از زبان این استادان دل‌سوز در همایش شنیدم، در اندیشه و کردار و نوشته‌های دکتر قلمسیاه یافتم. نمونه‌هایی از آن سخنان را در این جا می‌آورم و آن‌ها را با سخنان استاد قلمسیاه مقایسه می‌کنم:

دکتر محمد اخوان، دبیر سمینار و رییس شاخه فیزیک فرهنگستان علوم: همه باید بدانند که منابع اصلی کشور، چهار کیلومتر زیر زمین نیست، بلکه منابع اصلی ایران یک و نیم متر، دو متر، بالای زمین است.

دکتر قلمسیاه می‌گفت: علت عقب‌ماندگی بعضی از کشورها چهار عامل است: کاهلی و کم‌کاری؛ ناآگاهی و بی‌اطلاعی؛ زیاده‌طلبی؛ بی‌نظمی. استاد خود مظهر پرکاری، کم‌خواهی و آگاهی و نظم بود [رحیمی‌نژاد، مدیرکل آموزش و پرورش استان یزد، ۱۳۸۹/۲/۲]. به نظر دکتر قلمسیاه، عامل عقب‌ماندگی فقر منابع زیرزمینی نیست، بلکه فقر نیروی انسانی است.

دکتر محمدتقی توسلی، استاد فیزیک دانشگاه تهران: رشد و توسعه علم و فناوری پیشرفته معاصر رابطه تنگاتنگی با رشد و توسعه شناختی دارد. سنجش‌شناسی و اندازه‌گیری دقیق تر کمیته‌ها در کشف پدیده‌های جدید... و ارتقای کیفیت کالاها، بسیار مؤثر واقع شد. بناً، نجار و مهندس ما نسبت به اندازه‌گیری دقیق بی‌توجه هستند.

دکتر قلمسیاه می‌گفت: دانش فیزیک نیز از اندازه‌گیری ماهی‌گرفته است. می‌توان با اطمینان گفت، اگر ما نتوانیم شیئی را اندازه بگیریم، درباره آن چیز معنی‌داری نمی‌دانیم [اسال اول آموزش متوسطه، فصل ۲. اندازه‌گیری طول جرم و زمان. تألیف دکتر ابولقاسم قلمسیاه، ۱۳۵۳].

دکتر محمدرضا خواجه‌پور، استاد فیزیک دانشگاه تحصیلات تکمیلی زنجان: تاریخچه «همگانی‌سازی علم» را می‌توان به دو دوره تقسیم کرد: دوره اول از اوایل قرن نوزدهم تا میانه قرن بیستم؛ که در آن وسایل رسانه‌ای عبارت بود از کتاب، مطبوعات، سخن‌رانی‌های علمی و بعدها رادیو و فیلم. **دکتر قلمسیاه،** برای همگانی کردن علم، علاوه بر نوشتن کتاب‌های درسی فیزیک دوره دبیرستان (هشت مجله) و کتاب‌های تخصصی دانشگاهی، کتاب‌هایی علمی هم برای عموم خوانندگان تهیه کرد که از جمله آن‌ها فرهنگ علم، فرهنگ اندیشه نو و حفاظت رادیولوژیکی محیط زیست است. ایشان هم‌چنین با شادروان احمد بیرشک، در ترجمه

زندگی نامه علمی دانشوران و مقاله‌های تاریخ فیزیک در مجله رشد فیزیک همکاری کرد. علاوه بر آن به تشکیل جلسات سخن‌رانی دست زد. وی در این زمینه نوشته است:

در سال ۱۳۲۱ که دانشکده علوم دانشگاه تهران از دانش‌سرای عالی جدا و مستقل شد، دکتر حسابی (رحمت‌الله علیه) به ریاست آن منصوب شد... به دستور او انجمن‌هایی برای فعالیت دانشجویان در کارهای فوق برنامه، از جمله انجمن علوم و انجمن تعاونی تشکیل شد و من از طرف دانشجویان داوطلب انجمن تحقیقات علوم که در حدود ۲۵ نفر بودند، به ریاست آن انتخاب شدم و تحقیقات جالب و مفیدی مخصوصاً درباره دانشمندان اسلامی که در قسمت علوم (به‌ویژه فیزیک) کار کرده بودند، انجام گرفت. ما برای راهنمایی خود، از استادان صاحب‌نظر دانش‌سرای عالی از جمله بدیع‌الزمان فروزانفر و دکتر محسن هشترودی دعوت کردیم... سالن کنفرانس ما یکی از اتاق‌های بزرگ

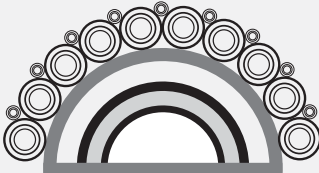

دانشکده علوم بود: این ساختمان در محوطه جنوبی باغ نگارستان (نزدیک میدان بهارستان) قرار داشت... [پوران پژوهش. سازمان انرژی اتمی ایران، مصاحبه دکتر قلمسیاه، تأثیر. ۱۳۸۹].

خانم شاهسواری، رییس اتحادیه انجمن‌های علمی آموزشی معلمان فیزیک ایران: دانشگاه‌ها، آموزش و پرورش، مؤسسه‌های غیردولتی (NGO) و دولت و مجلس، به منزله چهار پایه حامی جایگاه معلم و اثربخشی آموزش و ترویج فیزیک معرفی شده‌اند. وی به اهمیت کار معلم و اثر شخصیت او در ارتقای سطح علمی جامعه و موفقیت دانش‌آموزان سخن گفت.

دکتر قلمسیاه می‌گفت: علی‌اصغر حکمت، وزیر معارف و اوقاف (آموزش و پرورش کنونی) برای تربیت معلم‌های خوب برای دبستان‌ها، دستور تأسیس دانش‌سراهای مقدماتی را در سراسر کشور صادر کرده بود و دانش‌سرای مقدماتی کرمان در ۱۳۱۴ تأسیس شد. ایشان برای بازدید از فرهنگ کرمان در سال ۱۳۱۵ به این شهر آمد و من در آن سال دانش‌آموز کلاس نهم بودم. مرحوم حکمت موقع بازدید از دبیرستان، به اغلب کلاس‌های درس از جمله کلاس ما آمد... در آن ساعت، ما درس تاریخ داشتیم و مرحوم سیدمحمد هاشمی، مدیر «روزنامه بیداری کرمان» معلم ما بود... موقع ترک کلاس، به رییس دبیرستان [مرحوم دهش] گفت: این شاگردان خوب را تشویق کنید به دانش‌سرای مقدماتی بروند تا معلمان خوبی برای آتی کشور باشند.

دکتر سعیدالله نصیری قیداری، استاد فیزیک دانشگاه

سیمین بزاز
(۱۳۴۵)

معلم نمونه کشوری استان لرستان

سیمین بزاز آموزگار پایه سوم در خرم‌آباد است. ۱۸ سال سابقه کار دارد و در مدرسه شهید عباس کامیاب خدمت می‌کند.

وی مدرک کارشناسی آموزش ابتدایی خود را از دانشگاه آزاد خرم‌آباد گرفته و معلم شده است، اگرچه به گفته خود در رشته‌های پرستاری و دلسازی هم پذیرفته شده بوده است. خانم بزاز علاوه بر تدریس در زمینه‌های دیگری نیز فعال بوده که مجموعه فعالیت‌های او سبب شده در سال ۹۰-۸۹ به عنوان معلم نمونه کشوری معرفی شود. هم فعالیت‌های او عبارتست از: مسئول کمیته امور بانوان؛ بسیجی نمونه ۸۶، مربی نمونه فرزندان در سازمان دانش‌آموزی (۸۹-۸۸)؛ نفر اول طرح برتر تدریس (۸۷-۸۶) و نفر دوم لگوه‌های نوروزی (از سال ۸۲ تاکنون).

را می‌گوید، ۱۲ ظهر را نشان می‌دهد. برای وضو گرفتن و آماده شدن برای نماز، بلند می‌شوم. سوز سردی که با باز شدن در پشتی آشپزخانه وجودم را می‌سوزاند، مرا تا کرمان ۷۰ سال پیش می‌برد. با خود می‌گویم:

این سوز نیمه‌جان و موقتی کجا و آن سوز و سرمای کویری که تا مغز استخوان آدم را می‌شکافت، کجا؟ بچه‌های «چوپان محله» [کرمان] صبح خیلی زود که هنوز خورشید بالا نیامده بود، راه می‌افتادند. تا مدرسه پهلوی قریب دو کیلومتر راه بود... [پیشین]. دکتر قلمسیاه همواره کار علم را جدی می‌گرفت و زمانی که کتاب‌های درسی دبیرستان را می‌نوشت، شب و روز تا حدود ۱۷ ساعت پشت میز کارش بود و به نوشتن کتاب یا به پرسش‌های تلفنی دبیران فیزیک سراسر کشور پاسخ می‌گفت. راستی او کار علم را جدی گرفته بود و تفکر علمی داشت.

دکتر محمود امانی تهرانی، متخصص آموزش علوم و مسئول شورای هماهنگی علمی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، گفت: آموزش و پرورش از نظر برنامه‌ریزی آموزش علوم، از وزارت علوم، تحقیقات و فناوری جلوتر است. در طول یکی دو دهه گذشته، برنامه‌های هدف‌های آموزش علوم از مراحل گذشته است. این مراحل عبارت بودند از:

۱. سواد علمی؛ ۲. سواد علمی فناوری؛ ۳. فهم همگانی از علم؛ ۴. علم، تکنولوژی و جامعه.

آموزش و پرورش از سال ۱۳۷۲ وارد این مراحل شده است و با تغییر برنامه‌ها و تهیه مواد آموزشی می‌کوشد دانش‌آموزان را به دانایی و توانایی لازم برساند و یادگیری مادام‌العمر را آموزش دهد.

دکتر ابوالقاسم قلمسیاه نیز روشمند کار می‌کرد. زمانی کتاب‌های فیزیک را نوشت که هنوز این اهداف و برنامه‌ها در جهان مطرح نشده بود. در آن زمان، طبقه‌بندی یادگیری مورد توجه بود. این طبقه‌بندی که در تدریس و تألیف و یادگیری منظور می‌شد، شامل شش مرحله بود که استاد قلمسیاه در نگارش خود لحاظ کرده است و می‌نویسد: حافظه، درک و کاربرد، سه مرحله مهم از شش مرحله ارزش‌یابی است. و تجزیه و تحلیل، خلاقیت و ابتکار و در نهایت داوری و قضاوت، سه مرحله دیگر را شامل می‌شوند. فرض کنیم این سؤال داوری و قضاوت است. در این مرحله، باید نظر شاگردان و برآورد آن‌ها را مدنظر داشت. ممکن است شاگرد بگوید اگر در این زمان بتوانیم اندازه‌گیری کنیم تا بی‌نهایت می‌تواند ادامه پیدا کند. این داوری شاگرد است. یعنی عالی‌ترین پایه آموزش در این شیوه سؤال و جواب نهفته است. ذهن شاگردان بر این اساس باز می‌شود و سعی می‌کنند در پاسخ سؤالات، از ذهن و داشته‌های خود نیز کمک بگیرند و تنها به محفوظات تکیه نکنند.

زنجان و **دکتر اکرم قدیمی**، استادیار مرکز تحقیقات، سیاست علمی کشور، درخصوص نقش نهادهای قانون‌گذار کشور در تصویب قوانین و اسناد بالادستی و تدوین راهبردها و فرایند تولید علم و فناوری و توجه به جایگاه نقش آفرین ترویج علم در برنامه‌های توسعه کشور سخن گفتند و اعلام کردند که ما هنوز تا رسیدن به جایگاه مطلوب فاصله داریم و نیازمند توجه بیشتر به ترویج علم و زمینه‌سازی برای ایجاد باور علمی در جامعه هستیم.

دکتر ابوالقاسم قلمسیاه، چندین سال پیش از این تاریخ، از سوی انجمن ترویج علم ایران تقدیر شد. تقدیر به مناسبت ۵۰ سال تدریس شوق‌انگیز و تألیف کتاب‌های درسی فیزیک و ترجمه کتاب‌ها و نوشتن مقالات و ایراد سخن‌رانی‌هایی که علم را در کشور عمومی و همگانی کرده است. او در ردیف احمد بیرشک، محمود بهزاد، پرویز شهریاری و دکتر فرهاد رحیمی و حسن جبان... میرعبدالحسین مصحفی، توران میرهادی و محمدعلی جعفریان، مروج علم بود.

دکتر فرهاد رحیمی، استاد فیزیک دانشگاه فردوسی مشهد و مؤسس فیزیک‌سرا در کشور، تاریخچه‌ای از فعالیت‌های جهانی در راه ترویج و همگانی کردن علم فیزیک در کشورهای گوناگون ارائه داد. مختصری هم در مورد فعالیت‌های ایران در زمینه پروژه‌های بین‌المللی و ترویج علم و سیاست‌گذاری (از جمله سال جهانی فیزیک ۲۰۰۵) نمونه‌هایی آورد.

دکتر قلمسیاه می‌گفت: «شاگردان را نباید به آنچه در کلاس می‌آموزند محدود کرد... من همیشه با شاگردانم ارتباط داشته‌ام. زمانی که اولین بار نظام جدید را وارد دوران متوسطه کردم... همه آن‌ها به فیزیک علاقه نداشتند، اما مباحث آن‌قدر شیوا و بلیغ مطرح شده بود که حتی برای آن‌ها که نسبت به فیزیک بی‌میل بودند، بسیار قابل درک بود. من این کتاب‌ها را برای این منظور نوشتم که تصور می‌کردم بچه‌ها باید به فکر کردن وادار شوند. بالغ بر ۲۵ نفر از دانشجویان فوق لیسانس رشته‌های فیزیک و بعضاً شیمی دانشگاه تهران، پایان‌نامه‌های خود را در زمینه‌های اندازه‌گیری رادیواکتیو طبیعی ذرات *آلفا*، *بتا* و *گاما* در هوای تهران، نزولات آسمان (باران و برف)، سبزی‌های خوردنی حومه تهران، گندم و برنج استان‌های ایران، آب‌های معدنی مناطق کشور، چای، نمونه‌های گوناگون حیوانات سایر نقاط ایران... با راهنمایی من می‌گذراندند». این کارها صورت گرفت تا نتایج علم برای توسعه کشور و ایجاد آگاهی و مهارت در کشور به‌کار رود. بخش پایانی برنامه همایش در مدت دو ساعت، بحث و گفت‌وگو و پرسش و پاسخ و اظهار نظر بود.

غلامحسین صدری افشار، «مترجم مقدمه‌ای بر تاریخ علم» جورج سارتون گفت: «مشکل ما این است که علم در ایران جدی گرفته نشده است، تفکر علمی وجود ندارد.» اما **دکتر قلمسیاه** تفکر علمی داشت. او در سن حدود ۸۵ سالگی می‌نویسد:

«خیلی کار دارم. ویرایش و ترجمه کتاب «علم در زمان حاضر»، بیش از نیمی از وقتم را می‌گیرد. نشریه علمی سازمان [انرژی اتمی] هم تمام فکرم را به خود مشغول کرده است. بیش از ۲۴ ساعت در شبانه‌روز وقت می‌خواهم. ساعت قدیمی اتاق که همیشه راستش

فهیمة عباسی شاهکوه
(۱۳۵۴)

معلم نمونه کشوری
استان گلستان

خانم عباسی شاهکوه در گرگان به خدمت اشتغال دارد. وی مدرک کارشناسی خود را در رشته آموزش ابتدایی، از مرکز تربیت معلم امام خمینی گرگان و مدرک کارشناسی این رشته را از دانشگاه آزاد گرگان دریافت کرده است. از دوره دانش‌آموزی در امور فوق برنامه فعال بوده است و در آن دوره، یکبار هم دبلم افتخار مسابقات نقلی جهانی را کسب کرده است. پارهای از دیگر فعالیت‌ها و موفقیت‌های او عبارتند از: ارائه مقاله به کنفرانس آموزش ریاضی کشوری در سال ۸۹ راجعه هوش‌های چندگانه؛ کسب عنوان معلم پژوهنده (۸۹-۸۸) مقاله طرح تصویری نماز و کسب مقام اول (۸۸) تدوین پیکهای نوروزی طی چند سال؛ و برگزیده ششمین جشنواره علمی پژوهشی بسیج فرهنگیان.